

Havets och stenmonumentens landskap

Vi har bott här länge. Sedan Öresund bildades, Själland och Skåne skildes åt och havet drog sig undan från Skånes sydöstra hörn för ca 8 000 år sedan har människan tagit det här landskapet till sig. Vi har livnärt oss på havets rikedomar, rest långa sträckor i enkla båtar och byggt våra hus, lekt och dött vid stränderna.

Österlen hör till de kustområden i Europa där människor under yngre stenålder (4 100–2 300 f Kr) byggde väldiga monument av stenar för sina döda att vila i. Megaliter kallar vi dem, av grekiskans mega = stor och lit = sten. Längs Österlens kust, från Ystad till Kivik, är dessa megaliter ovanligt många.

Att hedra sina döda och att med monument visa sin ställning fortsätter in i bronsåldern. Nu byggdes väldiga rösen och högar av torv och jord lades med stor noggrannhet över de dödas gravar. Den största och mest dekorerade i Norden är Kiviksgraven, vars inre tar emot besökare!

Genom bilder och text på stenarna får vi ännu meddelanden från dem som var här före oss. Skepp, fotsulor och uthuggna små gropar (skålgropar) är typiska för bronsåldern. De enskilda människorna kan vi möta från yngre järnålder, vikingatid och framåt. Runstenen från Valleberga berättar om Svenne och Manne som vilar i London. Åke, Toke, Bram och flickan Unwodr är andra vars namn lever vidare tack vare runor på stenar och på föremål i gravar på Österlen.

Ales stenar

Ales stenar – en pågående tolkning

Ales stenar

Ales stenar – en pågående tolkning

För att bli godkänd som fornlämning skall en plats vara ”varaktigt övergiven”. Det kan man knappast säga om Ales stenar, skeppssättningen där hav, himmel och jord möts högt ovanför Kåseberga. Att fler besöker platsen än någonsin tidigare kan delvis ha sin förklaring i de senaste årens livliga debatt. I centrum för diskussionen står två frågor: när byggdes skeppssättningen och vilka funktioner hade den?

Skeppssättningens ålder

Flera forskare har genom jämförelser med andra platser hävdat att skeppssättningen byggdes under vikingatid, men att begravingar på platsen kan ha skett tidigare under järnåldern. Datering med hjälp av C¹⁴-prover stöder idén om ett äldre bruk. Av de sju prover som tagits i samband med arkeologen Märta Strömbergs forskning ligger huvuddelen samlade omkring 600 e Kr, ca 200 år före vikingatid.

Andra, främst den fristående forskaren Bob G Lind, hävdar att skeppssättningen kommit till under bronsålder. Dateringen bygger på den astronomiska relationen och de många skålgropar som finns på de lodräta

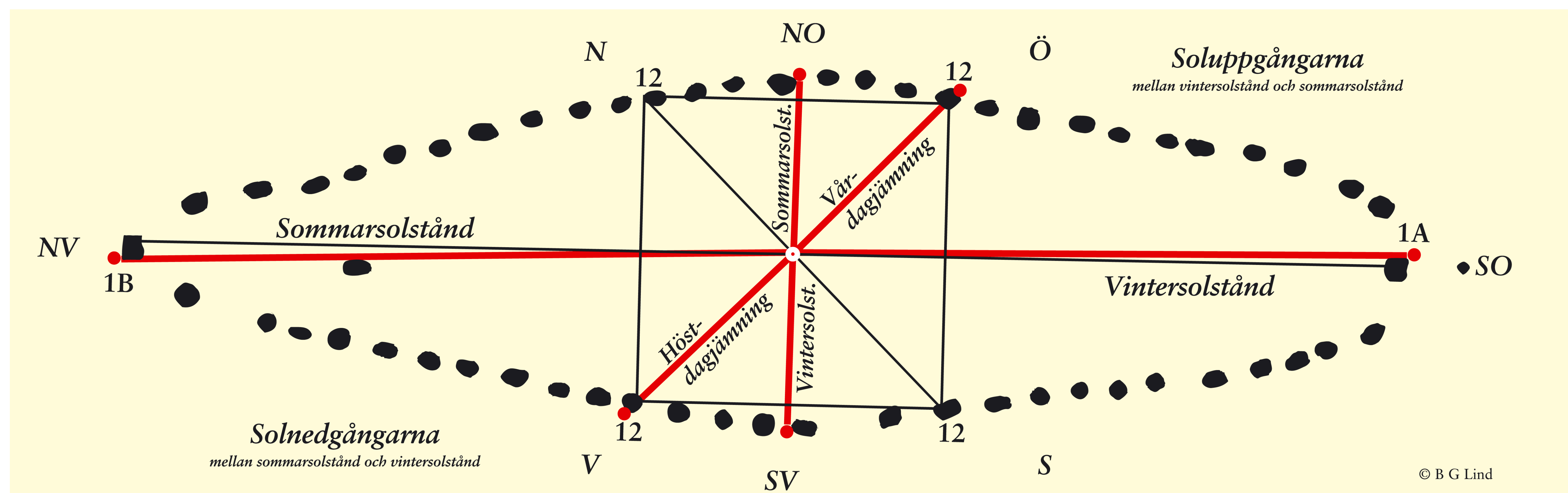
stenarna. Skålgropar är starkt förknippade med bronsålderns kult.

Skeppssättningens funktion

Arkeologin betraktar skeppssättningar som monument som rests på grav- och samlingsplatser under olika förhistoriska perioder, med början under bronsåldern i Sydskandinavien. Skeppssättningarna kan variera i både höjd och längd och är vanliga på gravfält. Den typ som finns vid Ales stenar jämförs närmast med dem på andra håll som byggts vid tings- eller samlingsplatser under vikingatid (Stångebro i Linköping och Blomsholmskeppet vid Strömstad t ex).

Mot denna tolkning har tanken om en astronomisk kalender ställts. Vid vintersolståndet går solen upp vid den sydöstra stävstenen, vid sommarsolståndet går den ner över den motståndda stävstenen i nordväst. Tankarna om kalender inbegriper också årets indelning i 365 dagar.

Under bronsålder hade solen en mycket stor betydelse i kulten och människans ingående kunskap om himlavalvet är känd sedan stenåldern.

Människan och skeppet som symbol

Bilden av skeppet är en av människans äldsta symboler för förändring och förflyttning. Beroende av tider och samhällen har skeppssymbolen getts ett skiftande innehåll.

Förfädernas kommunikation

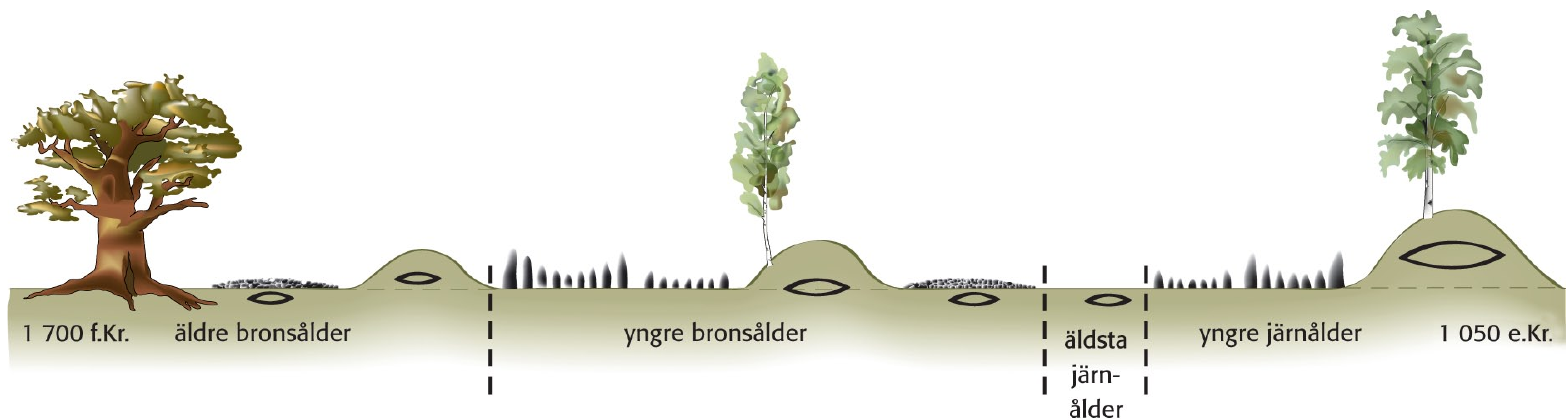
För oss i dag har Ales stenar rollen som utflyktsmål. Det är en plats med storslagen skönhet att njuta av, en plats att fascineras av och en plats att försöka förstå. Stenarna restes som symbol och budskap. De är kommunikation med omvärld och med efterlevande.

Vi berörs än i dag. Budskapet från dem som var här före oss är av särskild, stark karaktär. Vad de som reste stenar i form av ett skepp ville säga oss är en av de frågor som skapat livliga diskussioner.

Skeppssymbolen är internationell

I världens äldsta litterära verk, det ca 4 000 år gamla Gilgamesheposet från nuvarande Irak, symboliserar skeppet människans övergång från liv till död, vattenvägen till ett liv efter detta. I den grekiska mytologin fraktar Karon de döda i sin båt över floder men i den egyptiska mytologin är båten symbolen för kosmologins helhet och människans plats i detta kosmos.

Samtidigt begravs de döda under det vi kallar bronsålder i södra Skandinavien i stenskepp. De finns dolda under stora högar som vid Lugnaro i södra Halland eller i synliga skepp ovan mark som på Gotland. På hållristningarna seglar skeppen och på de små rakknivarna av brons i den yngre bronsålderns gravar finns de konstfullt återgivna. Den kulturen är gemensam för Skandinavien, Europa och Syrien/Palestina.

Under olika tidsperioder används skeppssymbolen på olika sätt. Ovan mark byggs stenskepp, under mark och högar finns t e x skeppsformade kistor av sten. De olika formerna kan förekomma samtidigt under de olika perioderna, även om linjen kan ge intryck av att de avlöser varandra.

ILLUSTRATION: FRANCISKA SIEURIN-LÖNNQVIST